

Н. Розіна

м. Київ

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПТНЗ**

Анотація. У статті розглядається проблема формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників.

Аналізуються наявні підходи, доводиться необхідність орієнтації професійної освіти на формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників.

Ключові слова. Соціально-правова компетентність, соціально-правове середовище.

Н. Розина

**ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
БУДУЩИХ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ РАБОЧИХ ПТУЗ**

Аннотация В статье рассматривается проблема формирования социально-правовой компетентности будущих квалифицированных рабочих. Анализируются существующие подходы, доказывається необходимость ориентации профессионального образования на формирование социально-правовой компетентности будущих квалифицированных рабочих.

Ключевые слова. Социально-правовая компетентность, социально-правовая образовательная среда.

N. Rosina

**Formation of social and legal competence of qualified future employees
PTEI.**

There is the problem of social and legal competence of future skilled workers which is considered in the article.

The existing approaches are analyzed, the orientation of professional education in creating social and legal competence of future skilled workers is proved.

Key words: social and legal competence, social and legal educational environment

Постановка проблеми. Ідеї компетентнісного підходу помітно поширюються в освітньому просторі нашої країни, обговорюються й апробуються в системі загальної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти. Вагомі напрацювання в царині досліджень компетентнісного підходу зроблено науковцями Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Зимня, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачова [4].

У компетентнісному підході, на думку дослідників, відзеркалено такий зміст освіти, який не зводиться до знаннево-орієнтованого компоненту, а передбачає цілісний досвід вирішення професійних проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей [2, с.14].

Компетентності розглядаються сьогодні як дієвий інструмент підготовки молоді, здатної жити в нових умовах. Важливими висновками, які було зроблені під час дослідження сутності компетентностей є, й ті, які визначають компетентності як результат навчання. Окрім знань та вмінь вони включають цінності, ставлення та здатності застосувати їх у відповідному контексті. При аналізі стану оволодіння особистістю компетентностями до уваги потрібно брати не сам факт володіння або не володіння тією чи іншою компетентністю, а визначати її рівень [8].

Компетентнісний підхід передбачає: формування професійних і особистісних якостей, організаторських здібностей, умінь приймати рішення і брати на себе відповідальність; оволодіння необхідними комунікативними якостями, а також здатністю оцінювати соціальні процеси, визначати місце і роль своєї професійної діяльності, знаходити шляхи її удосконалення [8].

Більшість випускників професійно-технічних навчальних закладів, вступаючи в соціально-правові відносини, часто не вміють проявити себе в реальному житті, не можуть скористатися наданими їм правами і свободами, інколи не бачать їх органічного зв'язку зі своїми професійними та громадянськими обов'язками. Недостатній рівень правового виховання учнів, особливо в моральному оцінюванні правових явищ, неухвага до негативних явищ суспільного життя, протиправної поведінки громадян, призводить до деформації соціально-правових відносин.

У зв'язку з цим виникає необхідність забезпечення умов формування соціально-правової компетентності як важливої ключової компетентності випускника ПТНЗ на основі гуманістичних перетворень у професійній педагогіці, що втілюють у собі гуманістичні ідеї, загальнолюдські та національні цінності.

Виклад основного матеріалу. Науковці трактують інтегроване поняття «соціально-правова компетентність» неоднозначно. У працях Н.Ю. Євпалової, С.Н. Кожевнікова, Л.Д. Мостовщикова, Н.В. Щербакова, Н.В. Галустяна, С.Н. Жевакіна соціально-правова компетентність особистості розглядається через призму правосвідомості, правової активності та соціальної поведінки молоді.

С. Н. Кожевніков розглядає соціально-правову активність особистості як процес передачі спеціальних соціально-правових знань, наголошує на тому, що відповідно до з соціально-правових знань в учнів мають формуватись компетентності, метою яких є засвоєння ними позитивного соціально-правового досвіду та розвиток базових соціально-правових компетентностей. Висока ступінь соціально-правової активності створює нетерпимість до порушень законності та правопорядку, дозволяє належним чином оцінити поведінку оточуючих, обрати оптимальний варіант особистої морально-правової поведінки. [5].

Яковлев Є.В. розглядає соціально-правову активність і правову соціалізацію як складову громадянської культури [10, с.151]. Визначення соціально-правової компетентності, запропоноване Ковалевською Н. В., розглядає її як наявність елементарних законодавчо-правових знань, у контексті використання їх у професійній діяльності; вміння визначати власний соціальний статус, стримано реагувати на психоемоційний стан членів сім'ї [3]. О.В. Ткачук поняття «соціально-правова компетентність» трактує як:

а) важливу інтегровану властивість особистості, основою якої виступають система знань, мотивів, умінь та навичок, виявом – соціальна захищеність та активізація соціально-правового досвіду;

б) ефективну взаємодію із соціальним середовищем на шляху до успішної правової соціалізації.

Складовими соціально-правової компетентності є:

а) соціальне пізнання світу через формування правової компетентності (правові освіченість, позиція та досвід);

б) здатність проявити активну життєву позицію;

в) правова соціалізація (усвідомлення і прийняття соціальних цінностей, які знаходять своє відображення в праві [7, с. 33].

Збагачення досвіду майбутнього робітника у вирішенні професійних і особистісних завдань соціально-правового контексту та використання сучасних освітніх технологій має бути обов'язковою умовою створення педагогічного освітнього середовища навчального закладу [2, с.173].

На нашу думку, для ефективного формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників потрібно у професійно-технічних навчальних закладах створити такі психолого-педагогічні умови:

- формування позитивного відношення до навчання;
- створення навчального соціально-правового середовища у

навчальному закладі, що сприяє розвитку соціально важливих якостей особистості майбутніх кваліфікованих робітників (знання своїх прав і обов'язків та вміння користуватися ними, здатність відчувати своє місце у системі відносин між людьми, ефективно взаємодіяти в соціумі, участь у суспільно-корисній, продуктивній діяльності, усвідомлення себе, своїх соціально-правових потреб, співвідношення їх з груповими, наявність визначеного власного ставлення до подій суспільного життя, активна життєва позиція щодо участі у житті громади, світоглядний плюралізм і толерантність, творчість, самостійність, володіння прийомами професійного спілкування і правової поведінки, правова підготовка до успішної самореалізації і соціалізації в сучасних умовах, захищеність особистості, формування соціально-правового досвіду), необхідних для успішної професійної діяльності й самоорганізації у сфері матеріального виробництва і послуг;

– спрямованість діяльності педагогічного колективу на формування соціально-правової компетентності майбутніх робітників як під час вивчення суспільних дисциплін, так і позаурочний час, що охоплює учнівське самоврядування, волонтерство, проекти соціально-правового спрямування, участь у Малій академії наук, психолого-рольові тренінги, акції милосердя, консультування за участю представників правоохоронних органів, екскурсії на виробництво тощо;

– введення в навчальний план спеціального курсу для формування соціально-правової компетентності майбутніх робітників;

– розроблення на модульній основі системи формування рівнів соціально-правової компетентності майбутніх робітників (початкового, достатнього, та високого); нормативний результат сформованості компетентності учня також має передбачати контроль за послідовністю її формування з визначенням вимог до рівня сформованості компетентності учнів на кожному з етапів освітнього процесу;

– учасники навчального процесу мають чітко уявляти структуру соціально-правової компетентності та її інформаційні елементи;

– використання сучасних технологій інтерактивного навчання (кооперативного навчання; колективно-групового навчання; ситуативного моделювання; опрацювання дискусійних питань); технологій розвитку критичного мислення, технологій розвитку рефлексії, особистісно-орієнтованих технологій, проектних та інформаційно-комунікаційних технологій, ігрових педагогічних технологій;

– використання особистісно-орієнтованих технологій; принципів інтегративності, неперервності і поступовості розвитку, гуманізму, варіативності; соціального партнерства.

Формування соціально-правової компетентності майбутнього кваліфікованого робітника на прикладі вивчення суспільних дисциплін відповідає етапам його професійного становлення: орієнтаційному, теоретико-методологічному, діяльнісному.

На кожному етапі формування соціально-правової компетентності суспільні дисципліни здійснюють певні функції.

На першому етапі (орієнтаційному) суспільні дисципліни сприяють розвитку базового рівня соціально-правової компетентності, його мотиваційного компонента (спрямованість на саморозвиток та збагачення особистого досвіду, усвідомлення неповторності й самоцінності соціально активної особистості, дотримання правил співіснування та вивчення громадських прав і дотримання обов'язків), який характеризує прагнення сприймати життєво-професійну реальність в соціально-правовому контексті.

На другому (теоретико-методологічному) етапі когнітивний компонент сприяє засвоєнню майбутнім робітником правових знань, формує вміння працювати з соціально-правовою інформацією та брати участь у творчих групах із соціально-правової діяльності.

На третьому (діяльнісному) етапі за рахунок накопичення досвіду вирішення педагогічних завдань соціально-правового контексту застосовуються вміння майбутнього робітника виділяти соціально-правовий контекст професійних завдань, а також оцінювати й аналізувати соціально-правові явища з точки зору їх допустимості та суспільної значущості [9, с. 51]. Діяльнісний етап передбачає включення учнів в активну суспільно-корисну діяльність, у тому числі в своєму мікрорайоні, селищі, для розв'язання завдань соціальної адаптації вихованців [2, с. 175].

Основними завданнями держави у напрямку підвищення соціальної активності молоді є: вироблення механізмів залучення молоді до діяльності державних органів влади й місцевого самоврядування; участі у громадській та політичній діяльності; реалізація програм дитячих та молодіжних організацій через упровадження соціального замовлення, інтеграції до європейських і світових молодіжних структур; дотримання вимог «Європейської хартії щодо участі молоді в громадському житті на місцевому та регіональному рівнях» [6, с. 614].

Соціально-правове середовище ПТНЗ, окрім зазначеного вище, включає також участь учнів у самоврядуванні, євроклубі, благодійних акціях, тренінгових заняттях, молодіжних громадських організаціях, юридичних консультаціях тощо. Система учнівського самоврядування допомагає учням:

- проаналізувати власні можливості співіснування з іншими членами колективу;
- сформувати стійку соціально значущу мотивацію, зацікавленість у праці, оперативність мислення, його конструктивність;
- сформувати схильність до аналітично-творчого мислення, абстрагування й моделювання; розвивати комунікабельність, відкритість, здатність до емпатії, спроможність доброзичливо й коректно взаємодіяти з людьми;

– визначити рівень інтелектуальної і психологічної готовності до прийняття нестандартних рішень, умінь раціонально організувати свою діяльність та інших, умінь у доступній і конкретній формі переконати членів колективу;

– виявити схильність до лідерства;

– сформуванню стійкості у досягненні поставленої мети, здатність долати перешкоди в процесі роботи, витримку в складних ситуаціях, рішучість.

Висновки. Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновки, що соціально-правова компетентність майбутнього кваліфікованого робітника – це здатність виконувати професійні функції з урахуванням соціально-правових знань та досвіду соціально-правових дій, виділяти в них соціально-правову складову.

Формування соціально-правової компетентності учня ПТНЗ передбачає такі рівні її сформованості:

– перший (початковий) рівень, де визначається ступінь уміння здобувати і опрацьовувати необхідні знання,

– другий, де визначається ступінь участі (активної чи пасивної) у суспільно-громадському житті,

– третій, де визначається ступінь взаємодії з соціально-правовим середовищем.

Соціально-правова компетентність має важливе значення у підготовці кваліфікованих робітників, які мають бути здатними до самостійного й відповідального прийняття професійних рішень, ефективного розв'язання типових і нетипових проблем та завдань, постійного професійного самовдосконалення.

Подальшого розгляду потребують визначення мети, змісту, умов, методів формування соціально-правової компетентності.

Література:

1. Болотов В.А. Компетентносная модель: от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика. – 2003. – Вып. 10. – С. 8 – 14.
2. Біла книга національної освіти України: Вид. 3 / Т.Ф. Алексеєнко, В.М. Аніщенко, Г.О. Балл [та інш]; за заг. ред. акад. В.Г. Кременя ; НАПН України. – К.: Київськ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. – 342с.
3. Ковалевська Н. В. Професійна підготовка студентів факультетів дошкільної педагогіки до роботи у сім'ях.: Дис... канд. наук: 13.00.04 / Н. В. Ковалевська – 2007. – 234 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К. І. С., 2004. – 112с.
5. Кожевников С. Н. Социально-правовая активность личности и условия ее действительности. Дисс... докт. юрид. наук: / С. Н. Кожевников. – М., 1991.– 189 с.
6. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу і держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
7. Ткачук О.В. Соціально-правова компетентність: співвідношення наукових категорій [Електронний ресурс] / О. В. Ткачук // Зб. наук. праць, вип. 14, книга II. Режим доступу:
http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tmpvd/2010_14_2/4.PDF
8. Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 360 с.
9. Формування соціальної компетентності старшокласника. К.: «Шкільний світ». – 2011. – 51 с.

10. Яковлев Е.В. Гражданская культура как условие социально-правовой активности и правовой социализации личности в процессе формирования в России гражданского общества. Дис... канд. юрид. наук.:12.00.01 / Е. В. Яковлев – Ростов-на-Дону, 2009. – 191 с.